

Δημιουργία και οικολογικό πρόβλημα στην Ορθόδοξη Θεολογία (1ο Μέρος)

Πολιτισμός / Δοκίμια

Βασίλειος Τ. Γιούλτσης, Ομότ. Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.

Α΄. Εισαγωγικά

Στο δεύτερο ήμισυ του αιώνα μας εκδηλώθηκαν οι αρνητικές συνέπειες από μια επικίνδυνη λογικοποίηση του πολιτισμού, που είχε αρχίσει αθέατη νωρίτερα. Η λογικοποίηση αυτή κάτω από την πίεση ορισμένων ιδεολογιών, που από τους δύο προηγούμενους αιώνες προσπάθησαν να προσανατολίσουν τις κοινωνίες στο όραμα της χρησιμοθηρίας και του ευδαιμονισμού, υπερτόνισε τις τεχνολογικές κατακτήσεις του ανθρώπου και στάθηκε σχεδόν αδιάφορη μπροστά στις ανθρωπιστικές και μεταφυσικές του αναζητήσεις. Τις αιτίες αυτής της τάσεως απέδωσε η σύγχρονη διάνοηση σε μια σειρά ανθρωποκεντρικών και κοινωνιοκεντρικών ιδεολογικών προσανατολισμών και φυσικά στις αρνητικές συνέπειες της Βιομηχανικής Επανάστασης.

Βέβαια δεν είναι δυνατό να αγνοήσουμε στη συνέχεια των προβληματισμών αυτών και όλες τις κοινωνιστικές

προσπάθειες, που υπερτόνισαν την υλοκρατική πλευρά των διεκδικήσεων του ανθρώπου, κατακερμάτισαν τη συνθετική του ολότητα και τελικά του πρόσφεραν μόνον τις ουτοπικές υποσχέσεις μιας μονοδιάστατης κοινωνικής ευτυχίας, αδιαφορώντας για τη μεταφυσική και πνευματική της υπόσταση. Οι υλιστικές επαγγελίες για γήινους παραδείσους, που τοποθετήθηκαν σε διαρκώς μετακινούμενα χρονοδιαγράμματα, έμειναν δυστυχώς έξω από την ιστορική πραγματικότητα, γι' αυτό κι ο άνθρωπος του αιώνα μας αισθάνεται περισσότερο προδομένος από οποιαδήποτε άλλη περίοδο της ιστορίας.

Δεν είναι τώρα κατάλληλη η στιγμή για να αναζητήσουμε τα αίτια και να αποδώσουμε τα ποσοστά της ευθύνης. Μια νέα απειλή εμφανίζεται σήμερα και είναι ανάγκη να σκεφτούμε τις συνέπειες της. Βρισκόμαστε ήδη στα όρια των τελικών μας επιλογών, που οριοθετούν όχι μόνο την παραπέρα πορεία του πολιτισμού, αλλά απαιτούν κυρίως απάντηση στο τραγικό δίλημμα: συνεχίζουμε την ιστορία της δημιουργίας ή την σταματούμε με την αλόγιστη καταστροφή της, που θα οδηγήσει αμετάκλητα στον ολοκληρωτικό αφανισμό του πλανήτη μας; Το δίλημμα δεν είναι μια βιαστική θεωρητική υπόθεση. Είναι η εμπειρική διαπίστωση μιας σειράς πραγματικών κινδύνων, όπως τα πυρηνικά όπλα και κατάλοιπα, η οικολογική αναστροφή, η μόλυνση του περιβάλλοντος, η επικυριαρχία της τεχνικής στη συγκινησιακή σφαίρα του ανθρώπου και φυσικά όλες οι μορφές απανθρωπισμού που προήλθαν από τη διάσπαση της ισορροπίας ανάμεσα στις υλικές και θεωρητικές αναζητήσεις του ανθρώπου.

Οι κίνδυνοι αυτοί στην εποχή μας συνδέονται άμεσα με τη λογικοποίηση του πολιτισμού, τη σχετικοποίηση της μεταφυσικής ανάγκης και την απολυτοποίηση του ανθρώπου ως πολιτιστικού μέτρου. Στο σύγχρονο πολιτισμό των μηχανών δεν προβλέπεται θέση για την ψυχή του ανθρώπου, γι' αυτό και οι ιδεολογίες έχουν εκτιμήσει την αξία της ως μυθικό σύμβολο του παρελθόντος. Όλα αυτά συνδέονται άμεσα με τη μεταβολή της σχέσεως του ανθρώπου με τη δημιουργία.

Στη φάση αυτή, δηλαδή στην περίοδο που ζούμε, ένα νέο κοσμολογικό μέγεθος, η μηχανή, απέκτησε κοσμογονική σημασία. Η μηχανή, δημιούργημα του ανθρώπου, είναι αποτέλεσμα του νου και της μεταβλητής βουλήσεώς του, γι' αυτό και εμπεριέχει τη μεταβλητότητα και τη φθορά. Προβάλλει την παντοδυναμία της ανθρώπινης σκέψεως, αλλά τελικά υποδουλώνει τα ανθρώπινα συναισθήματα, τις διαθέσεις και τους οραματισμούς και προοδευτικά μεταβάλλει τον άνθρωπο σε εξάρτημα και δούλο της. Τότε η κατακόρυφη σχέση του πλάσματος με τον Πλάστη του μεταβάλλεται σε διαλεκτική αντιπαράθεση, που τελικά εξελίσσεται σε αλαζονεία, παρακοή και επανάσταση. Στο πρόσωπο του ανθρώπου διαταράσσεται η ισορροπία της κτίσεως και αλλοιώνεται ο σκοπός της δημιουργίας.

Β'. Η Θεολογία της Δημιουργίας.

Οι διαπιστώσεις αυτές προκάλεσαν στην ευρύτερη χριστιανική διανόηση μια εύλογη φοβία για το μέλλον της ανθρωπότητας. Σε πολλές περιπτώσεις η λαϊκή συνείδηση διχάστηκε. Το ένα μέρος της στάθηκε αδιάφορο μπροστά στο πρόβλημα, ενώ το άλλο είδε με επιφύλαξη το θρίαμβο της τεχνικής και τον αντιμετώπισε με δέος σαν αποκαλυπτικό κακό. Αυτή η αποκαλυπτική άποψη είναι πιο κοντά στην Ορθόδοξη Παράδοση. Σύμφωνα με τη θεολογία των μεγάλων Διδασκάλου και Πατέρων της Ορθόδοξης Εκκλησίας, κάθε τι που φθείρει και καταστρέφει το σκοπό και την εικόνα της δημιουργίας ταυτίζεται με το θρίαμβο του Αντίχριστου και αποτελεί απαρχή του τέλους του κόσμου.

Ο κόσμος, με τη σημασία της ορατής δημιουργίας κατά τη διδασκαλία της Εκκλησίας μας, είναι εκ του μη όντος δημιούργημα του Θεού. Αυτή η παραγωγή του κόσμου από το μηδέν δεν ερμηνεύεται ως το αποτέλεσμα που τελικά γίνεται ανεξάρτητο και αυτόνομο.

Αυτό σημαίνει ότι Θεός και κόσμος είναι δύο ετερότητες, που όμως συνδέονται με ακατάλυτους δεσμούς. Η αιτία της σχέσεως πρέπει να αναζητηθεί στον τρόπο της δημιουργίας του κόσμου. Επειδή ο κόσμος δημιουργείται από το μηδέν και αποκτά την ύπαρξή του μόνο με την παρέμβαση του Θεού, ακριβώς γι' αυτό δεν είναι σε θέση να σταθεί χωρίς τη στήριξη του Δημιουργού.

Αντίθετα προς την αρχαία φιλοσοφία, η δημιουργία κατά τη θεολογία της Ορθόδοξης Εκκλησίας έχει τα χαρακτηριστικά της χρονικότητας, της κτιστότητας και της φθοράς. Είναι οι λεπτομέρειες της ετερότητάς της σε σχέση με τον Θεό. Αυτό σημαίνει ότι η δημιουργία δεν προέρχεται από τη θεία ουσία, συνεπώς δεν είναι άκτιστη, αλλά από τη θεία βούληση που δημιουργεί, κατευθύνει και προφυλάσσει το σκοπό της δημιουργίας.

Η δημιουργία αυτή αποτελεί ένα μυστήριο για τον άνθρωπο. Μυστήριο, που κλείνει μέσα του τη δημιουργική παρουσία του Θεού στον κόσμο, ενώ ταυτόχρονα φανερώνει το θείο μεγαλείο Του. Στο ίδιο μυστήριο κλείνεται η σχέση της κτίσεως και των κτιστών· δημιουργήματος με τον δημιουργικό Θεό. Κατά τη σχέση αυτή η δημιουργία από το μηδέν δεν σημαίνει ανάδυση της κτιστής πραγματικότητας από το τίποτε, αλλά προέλευσή της από τη δημιουργική θεία ενέργεια. Έτσι τα φαινόμενα και κάθε μορφή ζωής δεν προϋπάρχουν,

για να επαναλαμβάνονται ως κυκλικές αναγκαιότητες. Αυτό θα συνέβαινε μόνον αν η δημιουργία ήταν απόρροια της θείας ουσίας. Αντίθετα η δημιουργία εξελίσσεται δυναμικά σε μια ολοκλήρωση, όταν λειτουργεί στις προοπτικές του σκοπού της, δηλαδή σύμφωνα με τους σκοπούς του Δημιουργού.

Βασική θέση της ορθόδοξης θεολογίας για τη δημιουργία είναι ότι όλα τα όντα έχουν κοινό χαρακτηριστικό την τρεπτότητα και τη μεταβολή. Ό,τι είναι κτιστό, δημιούργημα, είναι από τη φύση του μεταβλητό, δηλαδή βρίσκεται διαρκώς σε μια κατάσταση δυναμικής μεταβολής. Αυτή η δυναμική κατάσταση εκτείνεται από το ενδεχόμενο του εκμηδενισμού μέχρι τη δυνατότητα της τελείωσης.

Στη δημιουργία δεν υπάρχει τίποτε το στατικό. Τα πάντα, έμψυχα και άψυχα, βρίσκονται σε μια μεταμορφωτική πορεία. Η πορεία όμως αυτή αποτελεί συνάρτηση της σχέσεως τους με τον Θεό και είναι θετική, δηλαδή ανοικτή στην αιωνιότητα, όταν εντάσσεται στο σκοπό της δημιουργίας η αρνητική, δηλαδή

ανοικτή στον οντολογικό αφανισμό, όταν αλλοτριώνεται και απομακρύνεται από τη βούληση και την αγάπη του Δημιουργού.

Μια επίσης βασική θέση της ορθόδοξης θεολογίας δέχεται ότι ο κόσμος δεν αποτελεί αυτοαξία και αυτοσκοπό. Αυτό σημαίνει πως το νόημα του δεν πρέπει να το αναζητήσουμε ούτε στον ίδιο, ούτε και σε κάποιο ιδεατό σχήμα έξω από αυτόν. Η δημιουργία αποκτά την αξία της ως έργο του Δημιουργού και αναφέρεται στον Θεό και τον άνθρωπο που είναι η εικόνα Του στον κόσμο. Για τον λόγο αυτόν το φυσικό περιβάλλον δεν μπορεί να μελετηθεί έξω από τη σχέση του με τον άνθρωπο και τον Θεό, ούτε βέβαια και ερήμην του ανθρώπινου προορισμού. Με την ερμηνεία αυτή αλληλοσυμπληρώνονται αμοιβαία και ερμηνεύονται αντίστοιχα η Κοσμολογία και η Ανθρωπολογία στην Ορθόδοξη Παράδοση.

[Συνεχίζεται]

<http://bit.ly/1nCKZiO>